

samobójstwo

redakcja
Marek Mozgawa

Wolters Kluwer

samobójstwo

redakcja
Marek Mozgawa

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

Wydawca
Monika Pawłowska

Redaktor prowadzący
Beata Wawrzyńczak-Jędryka

Opracowanie redakcyjne
Beata Wawrzyńczak-Jędryka

Łamanie
Wolters Kluwer Polska

Projekt okładki
Marcin Domitrz

Tłumaczenie streszczeń:
Dr hab. Aneta Michalska-Warias

Komitet organizacyjny konferencji:
Prof. dr hab. Marek Mozgawa
Dr Aleksandra Nowosad
Dr Patrycja Kozłowska-Kalisz

© Copyright by
Wolters Kluwer Polska SA, 2017

ISBN: 978-83-8107-645-6

Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przykopowa 33
tel. 22 535 82 19
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	7
Wstęp	9
<i>Małgorzata Stefaniuk</i> Samobójstwo jako zjawisko społeczne – pojęcie i rodzaje	13
<i>Andrzej Wrzyszczyk</i> Samobójstwo w prawie obowiązującym na ziemiach polskich do 1932 roku	43
<i>Magdalena Budyn-Kulik</i> Doprowadzenie i pomoc do samobójstwa w polskim kodeksie karnym	63
<i>Patrycja Kozłowska-Kalisz</i> Targnięcie się na własne życie – wybrane zagadnienia dogmatyczne	89
<i>Wiesław Kozielowicz</i> Pojedynek amerykański jako forma namowy do samobójstwa ..	111
<i>Marek Kulik</i> Odpowiedzialność karna za podżeganie lub pomocnictwo do samobójstwa w wybranych państwach	119
<i>Marek Mozgawa, Paweł Bachmat</i> Namawianie lub udzielenie pomocy do samobójstwa (art. 151 k.k.) w świetle badań empirycznych	145
<i>Piotr Poniatowski, Krzysztof Wala</i> Samobójstwo w ujęciu statystycznym	187

<i>Monika Płatek</i>	
Prawna natura samobójstwa. Od anomii po autonomię	223
<i>Jacek Sobczak</i>	
Wpływ Internetu na zjawisko samobójstwa	267
<i>Aneta Michalska-Warias</i>	
Terrorystyczne zamachy samobójcze	295
<i>Ksenia Kakareko</i>	
Samobójstwo w różnych kulturach prawnych	321
<i>Andrzej Zwoliński</i>	
Starożytna ocena etyczna samobójstwa	339
<i>Stanisław Kijaczko</i>	
Konstruktywny i niekonstruktywny potencjał samobójstwa ...	359
<i>Bartosz Hordecki</i>	
Problem interpretacji samobójstwa jako motywu literackiego	379
<i>Marcin Olajossy</i>	
Psychiatryczne aspekty samobójstwa; od statystyki po aktywną prewencję	395
<i>Wioletta Tuszyńska-Bogucka</i>	
Etiologia samobójstwa w opinii publicznej	403
<i>Szymon Tarapata, Piotr Zakrzewski</i>	
Charakter skutku polegającego na targnięciu się człowieka na własne życie stanowiącego znamię typów czynu zabronionego z art. 151, 190a § 3, art. 207 § 3 oraz art. 352 § 3 k.k.	423

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

- k.k. – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2016 r. poz. 1137 ze zm.)
- k.k. z 1932 r. – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 11.07.1932 r. – Kodeks karny (Dz.U. Nr 60, poz. 571 ze zm.)
- k.k. z 1969 r. – ustawa z 19.04.1069 r. – Kodeks karny (Dz.U. Nr 13, poz. 94 ze zm.)
- k.p.k. – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2016 r. poz. 1749 ze zm.)

Czasopisma i publikatory

- Dz.U. – Dziennik Ustaw
- OSN – Orzecznictwo Sądu Najwyższego
- OTK – Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
- PiP – Państwo i Prawo
- Prok. i Pr. – Prokuratura i Prawo
- WPP – Wojskowy Przegląd Prawniczy

Organy orzekające

- SA – sąd apelacyjny
- SN – Sąd Najwyższy
- SO – sąd okręgowy
- TK – Trybunał Konstytucyjny

WSTĘP

5 grudnia 2016 r. w Lublinie odbyła się konferencja naukowa pt. „Samobójstwo”, zorganizowana przez Katedrę Prawa Karnego i Kryminologii UMCS oraz Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, w ramach VIII Lubelskiego Seminarium Karnistycznego.

W niniejszym opracowaniu prezentowane są naukowe rezultaty tej konferencji.

Pierwszej części konferencji przewodniczył prof. dr hab. Marek Mozgawa (UMCS Lublin; IWS Warszawa), a zaprezentowane zostały następujące referaty: prof. dr hab. Małgorzaty Stefaniuk (UMCS Lublin) – „Samobójstwo jako zjawisko społeczne – pojęcie i rodzaje”; prof. dr. hab. Andrzeja Wrzyszcza (UMCS Lublin) – „Samobójstwo w prawie obowiązującym na ziemiach polskich do 1932 r.”; dr hab. Magdaleny Budyn-Kulik (UMCS Lublin; IWS Warszawa) – „Doprowadzenie i pomoc do samobójstwa w polskim prawie karnym” oraz dr Patrycji Kozłowskiej-Kalisz (UMCS Lublin) – „Targnięcie się na własne życie – wybrane zagadnienia dogmatyczne”.

Drugiej części konferencji przewodniczyła prof. dr hab. Katarzyna Dudka (UMCS Lublin), a referaty wygłosili: dr hab. n. med. Marcin Olajossy (UM Lublin) – „Psychiatryczne aspekty samobójstwa; od statystyki po aktywną prewencję”; sędzia SN Wiesław Koziulewicz – „Pojedynek amerykański jako forma namowy do samobójstwa”; dr hab. Marek Kulik (UMCS Lublin) – „Odpowiedzialność karna za podżeganie lub pomocnictwo do samobójstwa w wybranych pań-

stwach”; prof. dr hab. Marek Mozgawa oraz Paweł Bachmat (IWS Warszawa) „Namawianie lub udzielenie pomocy do samobójstwa (art. 151 k.k.) w świetle badań empirycznych”.

W trzeciej części seminarium, której przewodniczył sędzia SN Wiesław Kozielowicz, przedstawiono następujące wystąpienia: mgr. Piotra Poniatowskiego, mgr. Krzysztofa Wała (UMCS Lublin) – „Samobójstwo w ujęciu statystycznym”; prof. dr hab. Moniki Płatek (UW Warszawa) – „Prawna natura samobójstwa. Od anomii po autonomię”; dr hab. Anety Michalskiej-Warias (UMCS Lublin) – „Terrorystyczne zamachy samobójcze”; dr Kseni Kakareko (UW Warszawa) – „Samobójstwo w różnych kulturach prawnych”.

W ostatniej, czwartej części konferencji, której przewodniczyła prof. dr hab. Monika Płatek, wygłoszone zostały trzy referaty: dr. hab. Stanisława Kijaczko (Uniwersytet Opolski) – „Konstruktywny i niekonstruktywny potencjał samobójstwa”; dr. Bartosza Hordeckiego (UAM Poznań) – „Obraz samobójstwa w literaturze” oraz dr hab. Wioletty Tuszyńskiej-Boguckiej (WSEI Lublin) – „Etiologia samobójstwa w opinii publicznej. Metaanaliza weryfikacyjna”.

W publikacji umieszczone zostały także dwa referaty, które z powodu nieobecności ich autorów nie zostały wygłoszone w trakcie konferencji. Są to teksty: prof. dr. hab. Jacka Sobczaka (Uniwersytet SWPS Warszawa) – „Wpływ internetu na zjawisko samobójstwa” oraz ks. prof. dr. hab. Andrzeja Zwolińskiego (Uniwersytet Papieski Jana Pawła II Kraków) – „Starożytna ocena etyczna samobójstwa” oraz złożony po konferencji (jako głos w dyskusji) tekst dr. Szymona Tarapaty (UWr) i dr. Piotra Zakrzewskiego (UKSW Warszawa) „Charakter skutku polegającego na targnięciu się człowieka na własne życie stanowiącego znamię typów czynu zabronionego z art. 151, 190a § 3, art. 207 § 3 oraz art. 352 § 3 k.k.”.

W czasie dyskusji poruszono szereg zagadnień związanych z tematem konferencji, między innymi kwestie wspólnego samobójstwa, samobójstwa rozszerzonego, odniesiono się też do przypadku samobójstwa Sokratesa w kontekście uznania go za samobójstwo *sensu*

stricto, poruszono również problem dobra chronionego przez przepis art. 151 k.k. Wskazano na niekonsekwencje występujących w kodeksie karnym rozwiązań, które pozwalają nawet na odstąpienie od wymierzenia kary sprawcy zabójstwa eutanatycznego, a nie przewidują takiej możliwości w przypadku udzielenia pomocy do samobójstwa.

W podsumowaniu dyskusji stwierdzono, że konferencja była doskonałą okazją do wymiany poglądów dotyczących zróżnicowanych aspektów samobójstwa, jako zjawiska niezwykle złożonego i wielopłaszczyznowego, zdecydowanie zasługującego na kolejne badania natury zarówno dogmatycznej, jak i empirycznej. Nie budzi wątpliwości to, że tematy poruszone w ramach konferencji nie wyczerpują całości złożonego zagadnienia zakreślonego jej tematem, jednakże można mieć nadzieję, że opublikowane referaty choć w pewnym stopniu przyczynią się do wyjaśnienia zasadniczych kwestii związanych z problematyką samobójstwa (głównie w aspekcie prawnokarnym) i – być może – staną się inspiracją do dalszych rozważań nad tym zjawiskiem. Mam nadzieję, że niniejsza publikacja (już ósma w serii) również wzbudzi zainteresowanie Czytelników, tak jak miało to miejsce w przypadku wszystkich poprzednich materiałów konferencyjnych.

Małgorzata Stefaniuk

SAMOBÓJSTWO JAKO ZJAWISKO SPOŁECZNE – POJĘCIE I RODZAJE

Samobójstwo jest zjawiskiem, które dla dogłębnego poznania wymaga wieloaspektowego spojrzenia, zarówno od strony jednostki podejmującej decyzję o odebraniu sobie życia, jak też od strony społecznych uwarunkowań i skutków tego czynu¹. Z jednej strony jest ono „antytezą naturalnego instynktu samozachowawczego”², a zdolność do samobójstwa uważana jest za cechę odróżniającą człowieka od wszystkich innych bytów z drugiej zaś nie wydarza się w społecznej próżni³, jest zjawiskiem społecznym, powiązany ze strukturą całej

¹ Słowo „samobójstwo” nie było znane do XVIII w. Pierwsze zarejestrowane użycie pojęcia „samobójstwo” w języku angielskim (*suicide*) przypisuje się Sir Thomasowi Browne’owi, który się nim posłużył w pracy *Religio Medici* napisanej w roku 1634, a opublikowanej w 1642 r., opisując śmierć Katona. R. O’Connor, N. Sheehy, *Zrozumieć samobójcę*, Gdańsk 2003, s. 11; A.A. Leenaars, *Edwin S. Shneidman on Suicide*, „Suicidology Online” 2010, s. 5. Tekst na stronie: www.suicidology-online.com/pdf/SOL-210-1-5-18.pdf, dostęp: 9.01.2017 r. Inaczej podaje *Oxford English Dictionary* zgodnie, z którym pierwsze użycie słowa *suicide* wywodzącego się z łacińskiego słowa *suicidium* oznaczającego „zabić siebie” miało miejsce w 1651 r. Za: M.G. Velasquez, *Defining Suicide*, „Issues in Law & Medicine” 1987/1, vol. 3, s. 37. Słowo to występuje w *Słowniku języka polskiego* Samuela Bogumiła Lindego, wydanym w latach 1807–1814.

² A. Raniszewska-Wyrwa, *Problem samobójstw w perspektywie psychiatrycznej i psychologicznej*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Psychologica” 2010/14, s. 45.

³ R. O’Connor, N. Sheehy, *Zrozumieć...*, s. 63.

populacji⁴ i to takim, które występowało w każdym ze znanych społeczeństw⁵.

Refleksja nad zjawiskiem samobójstwa sięga bardzo odległych czasów, ale jej wynik do dzisiaj nie jest uważany za satysfakcjonujący. Zdaniem Edwina S. Shneidmana ani medycyna, ani nauki społeczne nie poradziły sobie z problemem samobójstwa, zapominając o najważniejszym – „o bólu i niezaspokojonych potrzebach człowieka, który myśli o samobójstwie”⁶. Samobójstwo jest traktowane jako „jeden z najtrudniejszych do poznania i rozwiązania problemów patologii społecznej, z którym ludzkość boryka się od zarania dziejów”⁷. Jest to tym bardziej niepokojące, że nie wypracowano dotąd odpowiedniej reakcji wobec tego zjawiska⁸, często nadal traktowanego jako temat tabu, wzbudzający bezradność i lęk, wywołujący szereg mitów, uprzedzeń i stereotypów⁹.

Początkowo rozważania dotyczące samobójstw skupiały się na aspektach etycznych i aksjologicznych tego zjawiska (w ramach filozofii), a dopiero znacznie później (intensywne badania zaczęto prowadzić od II połowy XIX w.) zaczęły się nim interesować inne dziedziny, takie jak: psychiatria, psychologia, socjologia, a także nauka prawa, zwłaszcza w ramach kryminologii i kryminalistyki¹⁰. Współcześnie, zdaniem Marii Jarosz, wyróżnia się cztery zasadnicze kierunki

⁴ B. Hołyst, *Samobójstwo – przypadek czy konieczność*, Warszawa 1983, s. 104.

⁵ M. Jarosz, hasło: *Samobójstwo* [w:] *Encyklopedia Socjologii*, t. 4, red. Z. Bok-szański i in. Warszawa 2002, s. 9; M. Jarosz, *Samobójstwa*, Warszawa 1997, s. 15; M. Jarosz, *Samobójstwa. Ucieczka przegranych*, Warszawa 2004, s. 15.

⁶ Za: R. O'Connor, N. Sheehy, *Zrozumieć...*, s. 83.

⁷ K. Stępiak, *Samobójstwo*, „Człowiek i Światopogląd” 1983/11, s. 9, za: T. Sahaj, *Problem samobójstwa w koncepcjach wybranych filozofów polskich* (Elzenberg, Kotarbiński, Ślipko, Witkiewicz), Poznań 2005, s. 15.

⁸ A. Baładynowicz, *Reakcja społeczeństwa wobec problemu samobójstwa* [w:] *Samobójstwo*, red. B. Hołyst, M. Staniaszek, M. Bińczycka-Ankolcer, Warszawa 2002, s. 74.

⁹ J. Czapska, *Zamiast wstępu, czyli o potrzebie interdyscyplinarnej refleksji nad samobójstwem jako problemem społecznym* [w:] *Samobójstwo. Stare problemy, nowe rozwiązania*, red. J. Stojer-Polańska, A. Biederman-Zaręba, Kraków 2013, s. 10. Na temat mitów dotyczących samobójstwa oraz negatywnych postaw społecznych względem samobójców patrz bliżej: A. Baładynowicz, *Reakcja...*, s. 77–84.

¹⁰ M. Jarosz, hasło: *Samobójstwo...*, s. 27.

analiz samobójstwa (o różnicach przesądzają sposób ujęcia problemu i metody badawcze)¹¹: filozoficzno-teologiczny, kliniczny, psychologiczny i socjologiczny¹².

Pierwszy z wymienionych kierunków – filozoficzno-teologiczny – ma najdawniejsze tradycje historyczne. W jego ramach podejmowano szereg zagadnień obejmujących m.in. problemy ontologicznych podstaw bytu ludzkiego, sensu istnienia, możliwości rezygnacji z życia (w tym prawa człowieka do samobójstwa), oceny etycznej czynu samobójczego. Próby odpowiedzi na powyższe pytania podejmowali filozofowie, począwszy od starożytności, po współczesność (zwłaszcza I. Kant, K. Schopenhauer, F. Nietzsche, A. Camus czy G. Sartre)¹³.

Kierunek kliniczny, traktujący samobójstwo jako przypadek kliniczny skupia się na poszukiwaniu przyczyn samobójstw w nieprawidłowej budowie człowieka bądź w nieprawidłowym funkcjonowaniu jego organizmu¹⁴. W ramach tego kierunku wyróżnia się dwa podejścia do tak sformułowanej tezy: fizjopatologiczne oraz psychiatryczne. Podejście fizjopatologiczne, w którym dostrzega się wpływ szkoły Cesare Lambroso, zakłada, iż istnieją wspólne, tkwiące w człowieku – organiczne i fizjologiczne czynniki sprzyjające autoagresji¹⁵. Natomiast podejście psychiatryczne – rozpatruje samobójstwo w kontekście możliwych zaburzeń psychicznych człowieka jako konsekwencji choroby psychicznej albo chorobliwych napięć prowadzących do samobójstwa, ale dotykających osoby „normalne”¹⁶.

¹¹ M. Jarosz, *Samobójstwa w czasach kryzysu*, „Suicydologia” 2015, t. VII, s. 6.

¹² M. Jarosz, *Samobójstwa...*, 1997, s. 28–36.

¹³ M. Jarosz, *Samobójstwa...*, 1997, s. 28. Na temat postrzegania samobójstw w filozofii współczesnej patrz bliżej T. Ślipko SJ, *Etyczny problem samobójstwa*, Kraków 2008, s. 20–29.

¹⁴ M. Jarosz, *Samobójstwa...*, 1997, s. 29.

¹⁵ M. Jarosz, *Samobójstwa...*, 1997, s. 29.

¹⁶ M. Jarosz, *Samobójstwa...*, 1997, s. 30. B. Hołyst zwraca uwagę, iż podstawowym problemem, jaki napotyka psychiatria (ale również psychologia) jest rozstrzygnięcie (zarówno w odniesieniu do osób uważanych za zdrowe psychicznie, jak i za chore), kiedy samobójstwo można uznać za objaw zaburzeń psychicznych, a kiedy jest ono racjonalnie uzasadnione. B. Hołyst, *Zainteresowania psychiatrii samobójstwem*, „Suicydologia” 2015, t. VII, s. 32.

Problemy poruszone w książce dotyczą m.in. przestępstwa doprowadzenia i pomocy do samobójstwa (art. 151 k.k.), jak również przestępstw, których następstwem jest targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie (art. 190a § 3, art. 207 § 3, art. 352 § 3 k.k.), zagadnień prawno-porównawczych, kryminologicznych, socjologicznych, historycznych.

W publikacji zaprezentowano również szereg innych aspektów związanych z problematyką samobójstwa, takich jak:

- definicja i rodzaje samobójstw,
- statystyczny obraz samobójstw w Polsce i na świecie,
- psychiatryczne aspekty samobójstwa,
- wpływ Internetu na zjawisko samobójstwa,
- terrorystyczne zamachy samobójcze.

Książka zawiera zbiór referatów wygłoszonych podczas VIII Lubelskiego Seminarium Karnistycznego pt. „Samobójstwo”, zorganizowanego przez Katedrę Prawa Karnego i Kryminologii WPIA UMCS w Lublinie i Instytut Wymiaru Sprawiedliwości w Warszawie.

ISBN 978-83-8107-645-6

9 788381 076456

Cena 129 zł
(w tym 5% VAT)

Zamówienia:

infolinia 801 04 45 45, fax 22 535 80 01

zamowienia@wolterskluwer.pl

www.profinfo.pl

9788381076456 w01P01